

Et kritisk sociologisk børneperspektiv på den sociale indsats overfor udsatte børn og unge

Hanne Warming og Inger Glavind Bo

Hensigten med denne artikel er at diskutere, hvad det vil sige at anlægge et børneperspektiv. Ofte forbindes begrebet børneperspektiv med en fænomenologisk tilgang, hvor man tilstræber at forstå børnenes udtalelser eller handlinger på deres egne præmisser. Heroverfor vil vi med afsæt i en Bourdieu-inspireret forståelse argumentere for at kombinere et fænomenologisk og et strukturalistisk perspektiv med henblik på en udfoldelse af børneperspektivet til et *kritisk sociologisk børneperspektiv*. Argumentationen udfoldes eksemplarisk gennem analyse af to sociale foranstaltninger for børn og unge, nemlig kontaktpersonordningen og ordningen med personlig rådgiver.¹

Empirisk er artiklen baseret på primært kvalitative, sekundært kvantitative data, som er indsamlet i forbindelse med en socialministeriel undersøgelse af ordningerne (Bo & Warming 2003). De kvantitative data består af spørgeskemainterview med samtlige danske kommuner om deres brug af ordningerne, herunder vedrørende karakteristika ved børnene/de

¹ Kontaktpersonordningen og ordningen med personlig rådgiver indgår i den vifte af foranstaltninger, som danske kommuner ifølge Lov om Social Service kan og bør tage i anvendelse over for børn og unge med særligt behov. Ordningen med personlig rådgiver er primært rettet mod konkret vejledning og rådgivning om praktiske forhold, mens kontaktpersonordningen i højere grad drejer sig om helheden i barnets/den unges livsituation og går tættere på barnet/den unge med henblik på omsorg og adfærdsregulering, og i den forstand udfylder en "suppleringsforældre"-funktion.

unge. De kvalitative data er genereret qua deltagende observation samt 21 individuelle kvalitative interview med børn og unge samt tilknyttede socialarbejdere. Dertil kommer et enkelt interview med et forælderpar.

Det kritisk sociologiske børneperspektiv, som er i fokus i denne artikel, hævdes ikke at indfange *hele* sandheden, men blot at bidrage med indsigter, som i hverdagslivet og megen forskning er miskendt. Dermed gør artiklens analyse af de to foranstaltninger for børn og unge ikke krav på at udgøre en fyldestgørende forståelse af arbejdet med børn og unge under de to ordninger.² Ambitionen er både højere og lavere. Lavere i den forstand, at hensigten kun er at bidrage med et additionelt perspektiv som input til debat. Højere i den forstand, at den debat, som artiklen gerne vil bidrage til, ikke er afgrænset til de to ordninger, men omfatter forståelsen af den sociale indsats i forhold til børn og unge mere generelt og i særdeleshed til forskning i det sociale arbejde med børn og unge.

Artiklens opbygning

Efter en kort introduktion til begrebet et kritisk sociologisk børneperspektiv vendes blikket mod de konkrete og historisk forankrede ”sandheder” og værdier, som kan siges at gøre sig gældende i det børne- og familiepolitiske felt. Dernæst rettes fokus mod børnenes og de unges samt deres kontaktpersoners oplevelse af børnenes og de unges problemer samt af problemernes løsning. Analysen udfoldes med afsæt i to eksemplariske cases, hvor det fremgår at oplevelsen af problemerne såvel som den måde, hvorpå de søges løst på, overvejende trækker på en individualistisk forståelse, hvor de unges meget upriviligerede livssituation ses som en konsekvens af individuelle brister, manglende tilpasning og forkerte valg. Analysen peger imidlertid på, at de unges problemer også handler om upriviligerede livsbetingelser, og, i forlængelse heraf, af at børnene og de unge, gennem denne problemforståelse og disse løsningsstrategier, udsættes for det, Bourdieu kalder, symbolsk vold. Afslutningsvis argumenteres for, at det kritisk sociologiske børneperspektiv er nødvendigt, hvis ikke forskningen skal risikere at gentage den symbolske vold.

² For en mere udfoldet og flerdimensionel analyse af ordningerne henvises til Bo & Warming 2003.

Et kritisk sociologisk perspektiv

I det følgende introduceres den Bourdieu-inspirerede tilgang, som udgør omdrejningsaksen og det anderledes ved det kritisk sociologiske børneperspektiv. Det handler først og fremmest om en feltanalytisk tilgang og en dobbelt optik i form af en kombineret fænomenologisk og strukturalistisk tilgang.

Den feltanalytiske tilgang tager afsæt i en forståelse af det sociale som karakteriseret ved konstante magtkampe mellem grupper og individer om definitionen af sandheden med henblik på at befæste eller ændre de sociale institutioners måde at fungere på (Bourdieu & Wacquant 1996, Mathiesen 2001). Disse kampe udkæmpes såvel diskursivt som gennem praksis, der netop altid implicerer en eller anden reflekteret eller ikke-reflekteret definition af sandheden og visioner for fremtiden. I feltanalysen rettes fokus mod disse kampe. Feltet er Bourdieus begreb for det sociale rum, hvor kræfterne brydes. Herigennem skabes og forandres ”sandheder”, praksisformer og magtrelationer over tid. I et øjebliksbillede udgøres feltet af magtrelationerne mellem de forskellige sandheder, visioner og praksisser, i Bourdieus terminologi positioner.

En af feltbegrebets centrale pointer er, at doxa, de tilsyneladende neutrale og selvskrevne sandheder, historisk set er blevet til gennem kamp mellem forskellige positioner. Det vil sige, at doxa indholder en normativ orientering, som samtidig er udtryk for et magtforhold (Bourdieu & Wacquant 1996).

En anden pointe er, at felterne strukturerer det sociale i dobbelt forstand, dels i form af fordelingen af og fastsættelse af magtforholdet mellem forskellige kapitalformer (Bourdieu & Wacquant 1996), dels qua habitus som ”mentale og kropslige matricier, der på et symbolsk plan fungerer som vokabularium for den enkeltes handlinger, adfærd, tanker, følelser og vurderinger” (Bourdieu 1996:21). Feltanalysen omfatter begge disse struktureringer. Det vil sige både magtforholdet mellem forskellige ”sandheder”, praksisser og kapitalformer i et givet felt, og felternes indvirkning som livsbetingelser på det enkelte subjekts genealogi og muligheder.

Feltanalysen er et bestemt analytisk konstrueret objektiverende processuelt blik på det sociale med det formål at få øje på ulighedsskabende struktureringer. Hvis dette blik står alene i undersøgelsen af menneskelige praksisser, risikerer man at gøre vold på

virkeligheden og fuldstændig ”ødelægge sit objekt eller at skabe rene artefakter” (Bourdieu 1997:223). Derfor må den feltanalytiske tilgang både tage udgangspunkt i og forbindes med subjekternes egen forståelse af deres praksis via en fænomenologisk optik. Den fænomenologiske optik anskuer den sociale virkelighed som opretholdt og initieret af bevidste sociale aktører (Beck-Jørgensen 1994, Schutz 1975).

Med den feltanalytiske tilgang til analysen af kontaktpersonordningen og ordningen med personlig rådgiver retter vi blikket mod kampene i feltet med henblik på en dekonstruktion af doxa som neutral orienteringsakse for praksis. Indledningsvis gør vi kort rede for positionerne i feltet og det aktuelle magtforhold mellem dem. Herefter retter vi blikket mod kontaktpersonernes og de personlige rådgiveres praksis, og de handlings-rationaler, der er på spil i mødet mellem dem og barnet/den unge. Vi fremanalyser her feltets strukturering af det praktiserede sociale arbejde med børnene/de unge, herunder hvordan der er rationaler, der stort set ikke får lov at spille med i feltet. Imidlertid er det ikke sådan, at feltets strukturering udgør en absolut determinering af praksis, hvilket ligeledes fremanalyseres i fremstillingen af empirien. Indledningsvis i artiklen vægtes det fænomenologiske børneperspektiv, hvorefter det løbende og i tiltagende grad forbindes med det feltanalytiske perspektiv. Med denne fremstillingsform ønsker vi at synliggøre, hvordan den sociale struktur sætter sig igennem samt gen- og omskabes både som individuelt og kollektivt fænomen i det sociale arbejde med børn og unge, og dermed at vise relevansen af et kritisk sociologisk børneperspektiv.

Kontaktpersonordningen og dens socialpolitiske kontekst

Kontaktpersonordningen og ordningen med personlig rådgiver for børn og unge indskrives sig som en del af det socialpolitiske felt dels ved at være en del af serviceloven, dels som praktiseret socialt arbejde. Samtidig indskrives ordningerne sig også i et andet felt, nemlig barnefeltet. Det gør de i og med, at forståelser af, hvad børn er, herunder forståelser af barnets bedste, af børns rettigheder samt af ansvarsfordeling mellem det offentlige og familien med henblik på barnets opvækst, er på spil i disse ordninger. Dermed vikler de to felter sig ind i hinanden, når der er tale om børne- og

familiepolitik, hvorved der skabes et mere afgrænset børne- og familiepolitisk felt.

Børne- og familiepolitikken synes helt naturligt at være på den politiske dagsorden som sammenhængende politikområde og fænomen. Denne tilsyneladende naturlighed er imidlertid et produkt af styrkeforholdet i lange historiske kampe på henholdsvis barnefeltet og det socialpolitiske felt vedrørende forholdet offentlig-privat (Donzelot 1979, Warming 1994, Egelund 1997). Historisk set har der løbende været socialpolitiske kampe om, hvorvidt og i hvilken grad børns opdragelse samt sociale ve og vel også er et offentligt anliggende, og inden for barnefeltet har en historisk skabt meget magtfuld position konstrueret børns liv, trivsel og personlighed som familiens ansvar og spejlbillede (Makrinioti 1994, Nielsen 2001).

Det er udviklingen indenfor barnefeltet og det socialpolitiske felt, der både skaber, aktualiserer og forandrer ordningerne med kontaktpersoner og personlige rådgivere som en del af børne- og familiepolitikken. I dette felt kæmper positioner med tre dertil knyttede modsatrettede interesseorienteringer: Orienteringen mod børns rettigheder, orienteringen mod beskyttelse af privatsfæren og familien som enhed, samt orienteringen mod tilpasning og socialisering.³ De forskellige positioner kæmper, relaterer sig indbyrdes og finder mening gennem fem rationaler: Et individualiseringsrationale, et interaktionistisk miljørationale, et familiseringsrationale, et rationale om barnets rettigheder samt et rationale om et objektivt videnskabeligt og for de professionelle identificerbart ”barnets bedste.”⁴ Alle disse fem rationaler er i høj grad på spil såvel i kontaktpersonernes og de personlige rådgiveres praksis og italesættelse af samme, som i de unges selvforståelse. Her giver de mening til praksis, lidelse og magtforhold, ligesom de gennem praksis og italesættelse af

³ I denne artikel bruger vi både begrebet socialisering og begrebet socialisation, idet de refererer til to forskellige forståelser af denne proces. Med begrebet socialisering refereres til en (overvejende amerikansk) funktionalistisk forståelse med fokus på barnets overtagelse af samfundets normer og regler som vejen til sociale integration. Med begrebet socialisation refereres til en (overvejende tysk) kritisk teoretisk forståelse af processen, som har fokus på, hvordan socialisation samtidig indebærer internalisering af samfundsmæssige modsigelsesstrukturer, herunder magt, undertrykkelse og ”håbet om noget andet”.

⁴ De fem rationaler er analyseret frem i lovgrundlaget for ordningerne med kontaktpersoner og personlige rådgivere men vil blive redegjort for uafhængigt af lovgrundlaget. På implementeringsniveau indtager et økonomisk rationale en nok så væsentlig position (jvf. Bo & Warming 2003).

praksis bidrager til magtforholdet mellem de tre grundlæggende interesseorienteringer i feltet. Vi vil derfor i det følgende meget kortfattet gøre rede for meningsindholdet i disse fem rationaler.

I *individualiseringsrationalet* forstås problemer som individuelle modsat samfundsstrukturelle, og de skal derfor løses med en strategi, der retter sig mod individet. Her trækkes der på en psykologisk forståelsesramme, der foreløbigt har vundet over den sociologiske i en kontrovers om årsager til og mulighedsbetingelser for børns trivsel og mistrivsel, samt socialisering og udvikling (Egelund 1997). Individualiseringsrationalet er meget magtfuldt, og kommer til udtryk som governmentale strategier⁵ såvel i den særlige indsats for socialt udsatte børn og unge som i det almenpædagogiske arbejde i daginstitutioner og skoler (Fendler 2001, Kampmann 2004, Nielsen & Kampman 2006)

I *det interaktionistiske miljørationale* fokuseres der på barnets miljø som årsag og forklaringsfaktor på problemer fremfor barnets genetiske og biologiske arv. Rationalet indskriver sig hermed i en uafsluttet kontrovers mellem fortalere for arv henholdsvis miljø som primære årsag i forståelsen af børns udvikling og identitetsdannelse. Umiddelbart kan det interaktionistiske miljørationale synes at være ensbetydende med en indrømmelse til en sociologisk problemforståelse. Imidlertid er det en bestemt psykologiserende udgave af miljørationalet, der er på spil, idet miljø forstås som konkrete sociale relationer, hvor de familiære relationer gives primat.

Familieseringsrationalet må forstås i forlængelse af det interaktionistiske miljørationale, og man kan diskutere, om det overhovedet er to forskellige rationaler. I dette rationale tænkes barn og familie som en uadskillelig enhed, hvorved barnets individualitet og individuelle rettigheder bliver ikke-eksisterende. Familieseringsrationalet indtager en næsten doxa-lignende position i barnefeltet, hvor børns liv, trivsel og personlighed med stor selvfølgelighed konstrueres som familiens ansvar og spejlbillede (Makinioti 1994, Nielsen 2001).

I *rationalet om barnets rettigheder* er det barnet som individ og med individuelle rettigheder, der er i fokus. Dette rationale har historisk set ikke været særligt magtfuldt, men har gennem de seneste årtier vundet betydeligt terræn såvel i lovgivning som i den hverdagslige forståelse af børn og børn-voksen relationer (Kampmann & Nielsen 2004, Nielsen & Kampmann 2006).

⁵ Vi trækker her på Foucault (1991) samt Dean (1999).

Rationalet om et objektivt videnskabeligt og for de professionelle identificerbart barnets bedste knytter an til en positivistisk udviklingspsykologisk forståelse af barnet, hvor barnets sociale integration begribes i forlængelse af en funktionalistisk forståelse af relationen individ-samfund. Indenfor dette rationale kan en konflikt mellem barnets interesse og tilpasning af barnet ikke tænkes eller den kan kun tænkes som udtryk for umodenhed og manglende evne hos barnet til at gennemskue sit eget ”bedste” (Warming 2003). Rationalet om et objektivt barnets bedste er doxa i barnefeltet, og gør det muligt at negligere konflikten mellem to af de interesseorienteringer, der er i feltet. Således kan dette rationale siges med videnskabelig kapital i baggagen at positionere orienteringen mod tilpasnings og socialisering.

Fremmedhed, ensomhed og isolation

I det følgende afsnit vil vi fokusere på det, der kendetegner den livssituation, som en stor del af de unge, der får tilknyttet en kontaktperson eller personlig rådgiver befinder sig i. Nøgleordene herfor er isolation, ensomhed og fremmedhed, hvor det at føle sig fremmed eller anderledes fremkalder ensomhed, og typisk hænger sammen med manglende livsmuligheder; et liv på samfundets skyggeside og på kant med normaliteten. I overført forstand kommer de børn og unge, der får tilknyttet en kontaktperson eller en personlig rådgiver fra en helt anden verden, end den kontaktpersonen henholdsvis rådgiveren og mange af os andre for den sags skyld er bekendt med.

I det følgende vil vi redegøre for Fadis livssituation. I hans tilfælde er fremmedheden helt bogstavelig, idet han som uledsaget flygtningedreng geografisk kommer fra en anden verdensdel. Kulturforskellene er her åbenlyse i kraft af forskellig etnisk baggrund. Fortællingen om hans livssituation kan herved tydeliggøre generelle træk ved kontaktforløbene som møder mellem forskellige verdener.

Fadi er 19 år, og kom til Danmark for godt to år siden. I øjeblikket venter han på, at få en asylansøgning afgjort. Han kan ikke vende tilbage til sit krigshærgede fædreland, da de, der sidder på magten, er hans fjender. Før flugten boede Fadi sammen med sin familie på landet, hvor de var velstillede, uafhængige og selvforsøgende. Fadi's far er blevet dræbt af det nuværende styre, hans mor og søskende er flygtet til nabolandet. I

Danmark kom Fadi først i flygtningelejr. Han bor nu i en mindre by, hvor han har fået tilknyttet Jesper som kontaktperson. Fadi taler dansk, om end med noget besvær. Han er afhængig af økonomisk hjælp fra det offentlige, fordi hans kvalifikationer fra hjemlandet ikke giver ham mulighed for et job i Danmark. Aktuelt er han under uddannelse og håber på sigt herigennem at blive selvforsørgende. Han har et fritidsarbejde og spiller fodbold, men udover i disse sociale sammenhænge ser han ikke så mange mennesker i hverdagen. ”Her jeg kender ikke nogen eller noget. Jeg er bare mig selv,” forklarer Fadi. Han siger det konstaterende, forklarende, ikke beklagende, men øjnene er triste, og han fortæller samtidig, at han føler sig ensom og savner sin familie, og at det gør ham ked af det.

Jesper, Fadi’s kontaktperson forklarer, at det netop er i forhold til Fadi’s ensomhed og fremmedhed, at han som kontaktperson har sin arbejdsopgave: ”Jeg skulle være en slags reservefar og en ven. Jeg skulle opdrage lidt på ham og fortælle ham lidt om Danmark, normer, etik og moral.” Jesper oplever imidlertid, at det slet ikke er så ligetil en opgave, fordi der fra kommunen såvel som i hans egen forståelse af den professionelle varetagelse af arbejdsopgaven ligger et krav om både nærhed og distance:

Jeg skal sørge for, at han har det så godt som muligt. Jeg skal overhovedet ikke på nogen måde overtage en forældres rolle eller en god vens, men jeg skal ligge lige på kanten til begge dele – jeg ved sku’ ikke, det er svært, for samtidig skal der også være en grænse, at vi ikke bliver for gode venner. Det vil være, hvis vi begynder at se hinanden for meget, hænge for meget ud sammen.

I denne balancegang oplever Jesper en utilstrækkelighed i forhold til at løse opgaven. En utilstrækkelighed, som dels hænger sammen med Jespers balancegang, dels med at betydningsfulde relationer ikke umiddelbart kan udskiftets og erstattes:

Der har da været nogle ting, hvor jeg har talt med min kæreste – hvor jeg har haft det meget, meget dårligt. Også fordi, man ved godt, man er kontaktperson og betyder noget for ham, men man kan ikke gå ind og tage en forældres rolle på den måde, som han egentlig har brug for. Det kan godt være svært en gang i mellem. Man er den, der er nærmest, og man prøver at trøste ham, gå hen og holde ham om ryggen, hvis han har brug for det, og alligevel

har man op i baghovedet, at hvis nu bare flygtningestyrelsen tog sig sammen og fik hans familie hertil, så ville det være bedre.

Videre fortæller han, at han heldigvis ikke står alene med arbejdet med Fadi's ensomhed og fremmedhed, idet der også er bevilget psykolog-timer til Fadi. I sin praksis ser Jesper sig nødsaget til i overensstemmelse med individualiseringsrationalet – at arbejde på at tilpasse Fadi de givne betingelser, og at forsøge at afbøde den værste smerte ved disse. Imidlertid trækker Jespers oplevelser og forståelse af problemerne på mere end det. Denne modsætning giver ham en oplevelse af utilstrækkelighed og afmagt.

Fadi er fremmed i det danske samfund, og han er forholdsvis alene, da hans familie er brudt op og ikke kan få opholdstilladelse i Danmark. Samtidig har han ikke selv mulighed for at flytte til det land, hvor resten af familien opholder sig. Sproget er svært for ham. Han har en anden kulturbaggrund end den danske og har endnu ikke etableret egentlige venskaber med andre unge. Samtidig oplever han at have mistet noget af sin værdighed ved ikke længere at være økonomisk selvforsøgende. Helt konkret oplever han det nedværdigende at skulle bede om og argumentere for basale brugsting som eksempelvis en vinterfrakke. Fadis fremmedhed og upriviligerede situation i det danske samfund er til at få øje på, og den er årsagen til, at Fadi er blevet tilknyttet en kontaktperson. Men spørgsmålet, som fortællingen rejser, er, hvorvidt tilknytning af en kontaktperson er en adekvat løsningsstrategi. Et spørgsmål, som Fadi's kontaktperson selv rejser, men som han skyder fra sig i sin praksis, fordi han oplever det som udenfor sin rækkevidde at gøre noget ved det. I stedet gør han, hvad han kan og har mandat til: Arbejder med Fadis tilpasning, samt giver ham så meget omsorg, som han oplever muligt i en professionel relation.

Selvom flygtninge kun er en mindre del af kontaktpersonsordningens målgruppe, er fremmedheden, ensomheden og en meget lidt privilegeret livssituation alligevel kendetegnende for mange af de børn og unge, der tilknyttes en kontaktperson eller personlig rådgiver. Men mens Fadis problemer anskues i sammenhæng med fænomener som krig og kulturforskelle, så fremtræder de i mange af de andre børn og unges tilfælde i højere grad som individuelle problemer forårsaget af familiære svigt.

Fiola er 16 år, og bor sammen med sin kæreste i en etværelses lejlighed. For godt et halvt år siden fik hun tilknyttet Sonja som kontaktperson. Før da har hun boet på forskellige døgninstitutioner og hos

plejefamilier, men det har hun ikke været særlig glad for, og hun har mange gange oplevet, at de ”har opgivet hende”. Hun er en af de unge, der kategoriseres som ”uanbringelig” og ”tidligt følelsesmæssigt skadet”. Sonja blev tilknyttet som kontaktperson, da Fiola skulle til at stå på egne ben. Fiola havde på det tidspunkt ingen positive relationer til hverken plejeforældre eller institutionspersonale, ligesom hun heller ikke havde (og har) kontakt til sine forældre. Hendes skoleerfaringer er næsten udelukkende negative, idet hun ikke kom godt ud af det med hverken lærere eller elever i klassen. Derfor gik hun mest for sig selv, eller sammen med nogle ældre elever. Fiola fortæller, at hun havde svært ved at enes med dem på hendes egen alder, og hun blev involveret i slåskamp og drak spiritus alle steder. I sjette klasse blev Fiola smidt ud af skolen, og herefter fulgte et år i specialklasse og dernæst en række skoleskift samt flytninger mellem plejefamilier, Tvindskoler og døgninstitutioner. Ingen af stederne faldt Fiola til eller blev glad for at bo.

I plejefamilierne har jeg provokeret dem så meget som muligt. Jeg har været aggressiv, og jeg prøvede at stjæle fra dem for at blive smidt ud derfra. Og så det der med, når de selv har haft børn også, så blev der lavet specielle regler. Og Tvindskolerne det har sådan set været hash og vold. Det har været det samme mønster hele vejen igennem.

Da Sonja, Fiolas kontaktperson, kom ind i billedet røg Fiola jævnlige hash og færdedes i et misbrugsmiljø:

Jeg omgikkes altid kun alkoholiker og narkomaner. Det bedste tidspunkt på min dag var, når jeg sad og røg hash og blev godt skæv. Jeg havde ikke så mange venner, der var faktisk ingen der ville være sammen med mig.

Da kontaktpersonen Sonja får opgaven som kontaktperson for Fiola er netop dette, Fiolas misbrug og uhensigtsmæssige adfærd, begrundelsen for at tilknytte en kontaktperson. Forud for det første møde har Sonja fået at vide, at Fiola kan være voldelig, og at hun tidligere har truet pædagogerne på døgninstitutionen med kniv, at hun tager stoffer og har kriminelle venner. Imidlertid har Sonja det princip, at hun vil gå så åbent og fordomsfrit til de unge som muligt. Af den grund takker hun også altid nej til at se de unges sagsmapper. En sagsmappe – mener Sonja – er ikke den

bedste forudsætning for skabelse af en god og tillidsfuld relation, som hun mener er forudsætningen for arbejdet med de unge.

Når Fiola fortæller sin historie tager hun selv ansvaret for sit upriviligerede livsløb og livssituation. Det er hende, der har et problem, og som altid gør det forkerte, er aggressiv osv. Sonja ser det lidt på samme måde både i forhold til Fiola og de andre unge, som hun er kontaktperson for. Derfor handler løsningen også først og fremmest om re-socialisering:

Nogle af de unge, de er ikke skruet sammen på samme måde, som du og jeg er, måske. Det handler om normer og moral; men hvordan kan man så finde noget alternativ og få dem ind på den vej, som vi gerne vil have dem ind på? Hvis man ikke har lært det fra barnsben i sin omgangskreds, så må man jo ud og starte derved.

Sonja ønsker imidlertid ikke bare at opdrage på Fiola, men også at være der for hende, samt at styrke hendes selvtillid og mod på livet. Begge fortæller i overensstemmelse med feltets dominerende position, idet de orienterer sig mod tilpasning og socialisering. Tilpasning er samtidig tilpasning til en upriviligeret position, det vil sige underkastelse under dominansen – et krav som finder mening og legitimering gennem individualiseringsrationalet, og, som fremfor at tilstræbe grundlæggende forandringer, bebrejder den udsatte. Dermed kan fortællingen fortolkes som et eksempel på symbolsk vold (Bourdieu 1997) samt på den ensomhed og isolation som ofte hører med til livet i en marginaliseret position.

Imidlertid oplever hverken Fiola eller Sonja det som vold/magt relation, men derimod som omsorg. Og omsorgen er der: Sonja vil virkelig gerne hjælpe. Sonjas forståelse af og ambitioner for sit arbejde, såvel som konkrete praksis, indskrives i en dobbelt værdiorientering mod henholdsvis omsorg og kontrol. Denne dobbelte værdiorientering kan genfindes både i lovgivningen på området,⁶ i forvaltningen af denne,⁷ og i

⁶ I vejledningen til lovgivningen står: "Kontaktpersonens opgave er at yde støtte på det nære personlige plan ved at være til rådighed, når barnet eller den unge har behov for en voksen til at læsse bekymringer over på, tale med, blive opmuntret af, og som samtidig kan stille krav til og korrigere eller om nødvendigt stoppe barnet eller den unge, hvis der udvises uacceptabel adfærd" (Vejledning til Lov om Social Service).

⁷ Forvaltningen af ordningerne er temmelig forskellig fra kommune til kommune, en forskellighed som er med til at lægge rammerne for kontaktpersonernes praksis, og som vi konkret

mange af de andre kontaktpersoners og de personlige rådgiveres fortællinger. Umiddelbart er den dobbelte værdiorientering modsætningsfuld. Ofte forenes den imidlertid ud fra rationalet om et objektivi-videnskabeligt og for de professionelle identificerbart barnets bedste, mens den andre gange kommer til udtryk som loyalitetsdilemmaer i arbejdet. For eksempel i forhold til indberetninger til kommune og politi, eller hvis der er konflikt mellem kommunen og den unge. Sonja fortæller eksempelvis, at hun har snakket med sagsbehandleren om, at det er vigtigt, at Fiola kan bruge hende som fortrolig, men at der også er grænser for fortroligheden: ”Jeg har også en forpligtelse både over for politiet (..) og over for den unges sagsbehandler, men jeg vil aldrig gøre det, før jeg har sagt det til den unge.” Også Jesper har tænkt over dette. Han fortæller: ”Jeg er ansat af kommunen, og selvom Fadi og jeg er meget gode venner, er vi ikke så gode venner, at jeg vil undlade at indberette noget. Altså det kommer an på, hvad det var. Altså hvis det var en lille ting, så kunne det godt være, at jeg ville se gennem fingrene med det – der skal man opveje nogle ting – og så ville jeg måske selv skælde ham ud.” Han oplevede imidlertid i særlig grad dilemmaet, da kommunen kørte en sag mod Fadi for vold mod en sagsbehandler. ”..hvor jeg ikke rigtig vidste, hvor jeg skulle stå henne. Jeg havde det sådan, at jeg var der for ham, at det var ham, jeg skulle passe på – men kommunen var min arbejdsgiver.”

Et liv på randen: Temperament, vold, angst og solidaritet

For tiden er Fiola og hendes kæreste røget uklar med nogle beboer i lokalområdet, som nu råber ukvemsord efter dem. Fiola trøster sig med, at hun kan true med at pudse sin store hund på dem, der generer hende, men alligevel føler hun sig utryk og utilpas i boligområdet. Generelt beskriver Fiola sig selv som hidsig, især hvis der er nogle, der generer eller truer mennesker, hun holder af: ”Det kan godt være jeg er lille og spinkel, men det kan godt slå klik for mig, og der er ingen der skal røre nogen af mine venner, mine søskende eller min familie i det hele taget overhovedet. Fiolas kæreste, Finn, har det på samme måde. Engang hævnedes han en

kunne se influere på deres praksis. For en uddybning hevises til Bo & Warming 2003, kap. 3 og 8.

voldtægt af en pige, som var en god ven, og han fik af den grund en voldsdom. Sonja, Fiolas kontaktperson, synes, at det havde været bedre, hvis de i stedet havde meldt voldtægtsmanden til politiet. Det har hun prøvet at forklare Fiola, men Fiola lader sig ikke umiddelbart overbevise, idet hendes erfaringer siger hende, at det ikke nytter: ”Den gang jeg meldte en voldtægt, fik jeg at vide, at jeg skulle melde det en gang til, og da jeg havde gjort det, skete der alligevel ikke mere.”

I Fiolas fortælling om sit liv indgår konflikter, trusler, angst og slagsmål som en uundgåelig del af hverdagen. Hun har det ikke godt med disse ting, men hun oplever det ikke som en reel mulighed at få hjælp fra politiet eller andre myndigheder. I stedet søger hun beskyttelse ved at have en stor hund hos sig, som hun kan true med, hvis hun føler sig chikaneret, samt gennem solidariteten og den gensidige beskyttelse i vennekredsen. Denne måde at agere på opfatter Sonja som uhensigtsmæssig og umoden og som en konsekvens af omsorgssvigt i Fiolas tidlige barndom. Hun vil gerne hjælpe Fiola, og tænker sig den adekvate strategi som kompensation i form af omsorg og adfærdsregulering.

Fiolas måde at agere på giver mening ud fra hendes livserfaring og i hendes nære miljø. Dels har politiet tidligere været efter hende, når hun var stukket af fra døgninstitutioner, dels har hun den erfaring, at myndighederne, og det gælder såvel socialforvaltningen som politiet, ikke lytter til, og gør noget for sådan nogle som hende. Disse erfaringer deler hun med dem, hun færdes iblandt folk som lever på randen af samfundet, og hvor mange har et misbrug og/eller er indblandet i kriminalitet. I de miljøer forbindes politi ikke med retfærdighed, tryghed og hjælp en snarere med forfølgelse, miskendelse og magt.

Hos Bourdieu m.fl. (1999) er det en pointe, at subjektets måde at anskue en situation på, dets udsyn, er relateret til dets placering i det sociale rum aktuelt og livshistorisk. Fiolas fortælling handler om et liv på randen i relativ afmagt og med manglende muligheder. Afmagten er relativ, fordi Fiola faktisk agerer. Hun har nogle overlevelsestrategier, men disse medfører miskendelse og stemping fra de bedre stillede, herunder fra Sonja – selvom det slet ikke er det, hun vil. Som det er fremgået er Fiolas strategier fra Sonjas ”point of view” uhensigtsmæssige, umodne og på kanten af det lovlige, mens de fra Fiolas ”point of view” er fornuftige og nødvendige, fordi de er de eneste mulige, og sympatiske, fordi de er udtryk for solidaritet og sammenhold. Fiolas ”point of view” er kontaktpersonen helt fremmed og omvendt i den forstand, at de slet ikke kan identificere sig med hinandens perspektiv. Imidlertid er det ikke bare

ligestillet forskellighed, men en forskellighed i et hierakiseret socialt rum, hvor Fiolas ageren eller kultur både er udtryk for og bliver aktivt medskabende af en mindre privilegeret placering. Sonja er i et vist omfang opmærksom på dette, idet hun ikke bare prøver at korrigere Fiolas ageren, men også politiets måde at møde Fiola på: ”Jeg har også været på politigården med hende, hvor jeg sagde til en politimand: Nu skal du give dig god tid, for jeg vil gerne, at Fiola får en god snak med dig og med mig om, hvorfor hun oplever politiet, som hun gør.” Hun arbejder her med den konkrete interaktion mellem Fiola og politibetjenten, og ønsker herigennem at bibringe Fiola en mere positiv erfaring med politiet. Imidlertid er hun ikke opmærksom på, at de strukturelle forhold risikerer at reproducere Fiolas negative erfaringer alle de gange, hvor Sonja ikke står på sidelinien: At det ikke kun er et forhold mellem to mennesker og et spørgsmål om personlig udvikling, men derimod et forhold mellem forskellige positioner og interesseorienteringer.

En individualiseret problemforståelse: Den udsatte anklages

Med afsæt i det fænomenologiske børneperspektiv, hvor udgangspunktet er de unges egne selv- og omverdensforståelser er der – ligesåvel som hvis man kun baserede sig på et rent fænomenologisk socialarbejderperspektiv stor risiko for at stemple de unge og gentage den symbolske vold, som de så ofte har været udsat for. Det er ikke bare i kontaktpersonens fortælling, men næsten i endnu højere grad i Fiolas egen selvfortælling, at det, vi ovenfor har kaldt fremmedheden, bliver italesat som en brist i hendes personlighed og som inkompetence. Her fokuserer hun i særlig grad på sin aggressive adfærd: ”Noget af det første jeg siger, det er, at folk skal passe på med at provokere mig, hvis det er, jeg er i dårligt humør. Jeg har et meget stort temperament. Rigtig stort. Alt for stort faktisk.”

Fiola ville ønske, at hun ikke havde det store temperament, for det er ifølge hende selv årsag til, at hun blev smidt ud af en skole og fra en døgninstitution. ”Godt nok var det mit ønske også at komme væk derfra, men ikke på den måde, hvor de sagde, at de ikke var dygtige nok til at have mig.” Fiola kæder det hidsige temperament sammen med en depression og ser den mulige løsning som samtaler hos en psykolog. Fiolas forklaringslogik er her igen i tråd med individualiseringsrationalet:

Problemerne er hendes og forårsaget af brister i hendes personlighed og adfærd. Denne forståelse understøttes og udvikles – på samme tid, som den også forsigtigt udfordres af kontaktpersonen Sonjas forståelse og måde at praktisere sit arbejde på.

Udgangspunktet for forståelsen af de unges livssituation er deres fortællinger, og for at tage deres problemer alvorligt, må vi fokusere på det, de unge angiver som vigtigt, både forstået som positivt vigtigt: Visioner, muligheder og ønsker, og som negativt vigtigt: Lidelse, bekymringer og barrierer. Det vil sige et fænomenologisk børneperspektiv. Men gør vi det uden at tage højde for den situation, den placering i det sociale rum, som de unge oplever og taler fra, så risikerer vi at gentage den symbolske vold, som de i denne placering er så udsatte for. Så kommer vi til at gentage historien om, at Fiola har brug for en kontaktperson og måske en psykolog, så hun kan lære at samarbejde med politiet og at beherske sit temperament. Herved kommer vi til at anklage den udsatte, idet forståelsen er, at hvis bare Fiola ændrer sin personlighed, så vil der ingen problemer være. Ved at inddrage Bourdieus feltbegreb og anskue de unges fortællinger i lyset af analysen af såvel det afgrænsede barne- og familieringsrationalet, som det bredere socialpolitiske felt, hvor individualiseringsrationalet udgør et meget dominerende rationale, bliver det derimod muligt at se denne selvbebrejdelse som et udtryk for symbolsk magt. Dette rationale gør det næsten umuligt at tænke egen livssituation og problemer som andet end udtryk for egen utilstrækkelighed.

Den udsatte forsvars forældrene anklages

Som vi tidligere har været inde på, forstår Sonja ligeledes Fiolas problemer som hendes personlige problemer, men kobler videre an til familieringsrationalet. Ifølge Sonja har Fiola været svigtet følelsesmæssigt og socialt af sine forældre, og har været overladt meget til sig selv. Sonja fortæller, at det hun oplever, er en meget følelsesmæssigt skadet pige, der har en social brist og en naivitet i forhold til nye mennesker. I overensstemmelse hermed tematiserer hun Fiolas, så vel som hendes andre kontakt-unges, problemer som overvejende individuelle psykiske problemstillinger. Når disse to doxa, individualiseringsrationalet og familieringsrationalet, går hånd i hånd bliver børnenes hidsige temperament og eventuelle voldelige eller depressive adfærd et spørgsmål

om forældrenes omsorgssvigt. Det er på denne måde ikke længere den udsatte, men den udsattes forældre, der anklages. Stadig er det dog den udsatte, der skal laves om på, i hvert fald når vi snakker større børn og unge.

Denne problemidentificering er ikke kun karakteristisk for Sonja, men meget fremtrædende hos de fleste af de kontaktpersoner og personlige rådgivere, som vi har talt med. Forståelsen tillader den professionelle på én gang at stille sig på børnenes/de unges side og være solidariske og at synes, at det er synd, samtidig med at de vil lave om på dem. Med andre tilbyder det en mulighed for at håndtere omsorg-kontrol dilemmaet. En af de personlige rådgivere siger sådan om de unge: ”De har ondt i sjælen, svigtede hele deres liv. Det vi så arbejder med er at få snakket om og bearbejdet alle de svigt.” På den måde tales det pædagogiske adfærdsregulerende og governmentale arbejde ind i nogle omsorgs- og næsten gaveagtige termer. Hos Bourdieu er det en pointe, at relationen mellem giver og modtager altid er forbundet med symbolsk magt, det vil sig miskendt magt (Bourdieu 1982).

Den udsatte forsvares – kulturen anklages

I modsætning hertil anskuer hverken Fadi selv eller hans kontaktperson Jesper Fadis problemer som personlighedsbrister, men i højere grad som udtryk for kulturelle forskelle. Fadi har været i konflikt med socialforvaltningen, hvor han bliver så vred, at han skubber til en sagsbehandler samt er ved at vælte sagsbehandlerens skrivebord, så alt hvad der ligger på det, ryger på gulvet. Fadi bliver herved af forvaltningen stemplet som voldelig, og er ved at få en retssag på halsen. Men Jesper, Fadis kontaktperson, anser ham ikke for at være voldelig og forklarer episoden på følgende måde:

Det hele startede med, at han kom ned for at spørge om nogle ting. Så sagde sagsbehandleren nej, og så spørger han hvorfor. Og så får han ikke nogen ordentlig forklaring (..) og så siger han til sidst ”men jeg kan heller ikke bruge dig til noget som helst. Du hjælper mig aldrig.” Så rejser sagsbehandleren sig op og peger ind over hovedet på Fadi. Og det er noget jeg tror for ikke at miste selvtillid og følelsen af respekt for sig selv, og at den

anden ikke har nogen respekt for ham, så går Fadi selvfølgelig til angreb og viser, at han også er en mand. Altså der sidder en af samme nationalitet bagved.

Jesper forstår Fadis måde at agere på i konflikten på forvaltningen ud fra situationen og Fadis kulturbaggrund. Herved fremtræder og forstås problemerne i en vis grad som samfundsstrukturelt betingede, men vel at mærke med Sorteper placeret i Fadis hjemland eller i den tolerante udgave i forskelligheden mellem de to lande. Det, der så at sige lades uberørt, er Fadis grundlæggende upriviligerede situation, hvor han skal ”bede om selv de mindste ting” og desuden ikke kan blive sammenført med sin familie.

Fiolas verden er på mange områder mindst lige så fremmedartet som Fadis, hvorfor problemerne i lighed hermed kunne tematiseres som et spørgsmål om kultur. Dertil kommer, at begge lever under meget ufavorable livsvilkår. For såkaldt nydanske børn forklares problemer ofte ud fra kulturforskelle, mens dette næsten aldrig er tilfældet, hvis der ikke er tale om nydanskere. Hverken for den ene eller den anden kategori af børn og unge fokuseres der på deres meget ufavorable livsvilkår. Forklaringerne, årsag og løsning lokaliseres i stedet på individ- og interaktionsniveau. Børnene og de unge anskues som fejlsocialiseret, og løsningsstrategien bliver re-socialisering og tilpasning. Vi afviser ikke, at der kan være noget om disse forklaringer, men vil fremhæve, at det er mere end det. De dominerende rationaler i lovgivning og forvaltning, hvor der ses bort fra det samfundsstrukturelle, har konsekvenser for kontaktpersonernes og de personlige rådgiveres forståelse af og mulighed for at praktisere arbejdet som kontaktpersoner og personlige rådgivere. Disse rationaler reducerer det sociale arbejde med børn og unge til at handle om at råde bod på fejl og mangler i barnets tidligere socialisering, fremfor at inkludere forbedring af miserable livsvilkår.

Det handler om normer og moral – et socialpædagogisk integrationsperspektiv

Kontaktpersonernes og de personlige rådgiveres bestræbelse kommer derfor i stor udstrækning til at handle om at tilpasse ”de utilpassede unge”. Denne tilpasning tænkes som en gave, som noget de gør for de unges egen skyld, for at give dem nye livsmuligheder. Herved underkendes det

magtforhold, der ligger i relationen, at der er et subjekt: Kontaktpersonen eller rådgiveren, der skal modellere objektet: Den unge. Der er dog nuanceforskelle, idet gaveforholdet i nogle tilfælde praktiseres som et tilnærmet symmetrisk forhold, hvor begge giver og modtager, og i andre tilfælde som et usymmetrisk forhold mellem en giver og en modtager.

Jesper ønsker at udveksle normer og værdier. Formålet er, at Fadi får indsigt i danskernes skikke og sædvaner samt måder at leve og opfatte tingene på, så han bedre forstår dem, og bedre kan begå sig. Men samtidig er Jesper også selv interesseret i at lære noget om Fadis kultur og baggrund, og han vægter gensidigheden som en grundlæggende forudsætning for, at kontaktforløbet bliver vellykket. Jesper opfordrer Fadi til at fortælle, forklare og argumentere for hans måde at leve og opfatte tingene på. Herigennem bliver Jesper både bedre til at forstå Fadis selv- og omverdensforståelser, og til at forstå sig selv og sin omverden. På den måde søger han at etablere samværet med Fadi som et fælles refleksionsrum.

Heroverfor opfatter Sonja relationen mere asymmetrisk. I hendes forståelse og praksis er det hende, der er omsorgsgivende og lærer fra sig, mens den unge, såret på sjælen har brug for at heles og udvikles, og for hendes hjælp hertil. Sonjas tilgang er i tråd med flertallet af de kontaktpersoner og personlige rådgivere, vi har talt med. En tilgang, som vi betegner som et socialpædagogisk integrationsperspektiv, idet der i denne orienterings selvforståelse er tale om at reparere på en ufuldstændig eller fejlagtig identitetsdannelsesproces med henblik på barnets/den unges læring af normer for socialt samvær, værdier, holdninger, rolleforventninger og -udførelse, som de ikke har lært hjemmefra.

Det er en traditionel og i den socialpædagogiske praksis meget magtfuld forståelse, at barnet gennem sin opvækst tilegner sig normer, værdier og moral fra familien, hvor forældrene som barnets betydningsfulde andre fungerer som både identifikationsmodeller og som spejl for barnets opførsel. Ud fra forældrenes reaktioner på barnets adfærd lærer det efterhånden, hvad der er en social acceptabel opførsel. Gradvis overtager det mere almene normer, værdier og moral, som gør sig gældende i samfundets sociale fællesskab (Parsons 1982). G.H. Mead kalder dannelsen af et sådant alment gyldigt normsæt for ”den generaliserede anden” (Mead 1934:154-160). Ifølge dette perspektiv er socialiseringens mål social integration via formning og tilegnelse af ”den generaliserede anden”, hvorved barnet overtager totaliteten af et givet

fællesskabs norm-, holdnings- og rollesæt, som gør det i stand til at fungere i andre sociale sammenhænge uden for familien (Bo 2001).

Ud fra det socialpædagogiske integrationsperspektiv fremstår de unges problemer i relation til deres omgivende samfund som forårsaget af manglende eller fejlagtig socialisering i forhold til fællesskabets sociale spilleregler. Den primære socialisering i familien har ikke som idealet for den vellykkede opvækst foreskriver ført til barnets integration i andre fællesskaber. Tværtimod synes den unge at agere enten normløst eller ud fra helt fremmede og ugangbare normer i forhold til samfundets antagede fælles moral- og normsæt. Dette ses som et problem for samfundet, idet disse unge, der ofte betegnes som adfærdsvanskelige, utilpassede eller hårdt belastede, identificeres som forstyrrende i skolen, i gadebilledet etc. og som kriminalitetstruede og potentielle sociale tabere, dvs. belastende for og ikke bidragende til den fælles økonomiske kasse. Og det ses som et problem for den unge selv ikke at være ”klædt på” til at indgå i sociale fællesskaber i skole og blandt kammerater.

Det socialpædagogiske integrationsperspektivs udbredelse er der mange grunde til. For det første kan perspektivet give en meningsfuld fortolkning af ”fremmedhedsfænomenet”. For det andet er det i stand til at gøre barnets/den unges interesse og magts til ét, at håndtere dobbeltheden af omsorg og kontrol og dermed være guidende og legitimerende for den socialpædagogiske praksis. I praksis oplever kontaktpersonerne og de personlige rådgivere dog ind imellem dilemmaer mellem omsorg og kontrol. For det tredje kan rationalet meningsfuldt forklare, hvorfor man trods alt ikke skal nære for store forventninger til det socialpædagogiske arbejde. Endelig er perspektivets fremtrædende rolle begrundet i dets historisk set magtfulde position. Den historisk magtfulde position grunder sig på videnskabelig kapital – en viden, hvorigennem barnet konstrueres som produkt af familiære interaktioner og samfundet som en harmonisk organisme, hvor individets assimilering er forudsætning for dets trivsel.

Det handler også om manglende muligheder og magt – et kritisk sociologisk perspektiv

Fra et kritisk sociologisk perspektiv kan det socialpædagogiske integrationsperspektiv anskues som både reducerende og konflikt-

negligerende. *Reducerende*, fordi det for det første begrænser socialisation til alene at handle om indlæring af normer og moral. Fra et Bourdieusk perspektiv er socialisationen mere end det. Det indebærer en både mental og kropslig indskrivning af de sociale strukturer, som på én gang selvfølgeliggør og bevarer ulighed og deprivation. For det andet fordi familien anskues som den hvis ikke eneste så i hvert fald absolut mest betydningsfulde arena for barnets socialisation (Nielsen 2001). Og for det tredje fordi socialisation tendentielt bliver anskuet som en envejsproces, der går fra forældrene til barnet (James, Jenks & Prout 1998, Waksler 1991). *Konfliktnegligerende*, fordi det ikke bliver muligt at tænke en reel konflikt mellem barnets/den unges interesse og den magtfulde interesseorientering mod tilpassende socialisering. En sådan vil blive negligeret i lyset af barnets/den unges manglende modenhed/evne til at gennemskue eget bedste, idet samfundet anskues som et homogent fællesskab snarere end som arena for konfliktende og konkurrerende interesser, livsmåder og sandheder. Denne konfliktnegligerende støttes af videnskabelig kapital gennem rationalet om et videnskabeligt og objektivt identificerbart barnets bedste og er hermed med til at befæste feltets strukturering gennem legitimering af de eksisterende sociale og magtmæssige uligheder.

I det følgende skal det kritiske sociologiske perspektiv uddybes i relation til ovenstående kritikpunkter. Det kritiske sociologiske perspektiv gør det muligt at medtænke konflikter mellem barnet, forældrene og de dominerende interesser, og en opmærksomhed herpå kan være nok så væsentlig, hvis man ønsker at hjælpe og støtte børn og unge på deres egne præmisser. Fra et kritisk sociologisk perspektiv handler socialisation ikke bare om indlæring af normer og moral og om barnets overtagelse af forældrenes væremåde, men også om tilpasning til ulighed og deprivation. Socialisationen kan med afsæt heri anskues som en mere eller mindre en- eller flertydig og modsætningsfuld erfaringsproces, der bliver til gennem subjektets livtag med livet. Barnets habitus, som skabes gennem socialisationen, indbefatter ikke bare normer og moral, men også dets måde at sanse på, dets intuitive væren, hvad det oplever som naturligt og givent, og hvad det oplever som muligt og ønskeligt (Bourdieu 1996).

I subjektets livtag med livet spiller kropslighed, de fysiske omgivelser, de omgivende personer og de samfundsmæssige strukturer, herunder diskurser og organiseringer ind, ikke som uafhængige størrelser, men som gensidigt skabende. Det betyder, at forældrene ikke *er* i sig selv, men bliver til i mødet med barnet, og at barnet er med til at skabe

forældrene. Det sker i en bestemt situation og under nogle bestemte samfundsmæssige forhold, hvor situationen og de samfundsmæssige forhold er med til at skabe forældrene og barnet (Bo 2000, Nielsen 2001). Fra dette perspektiv bliver det derfor ikke meningsfuldt at tale om forældrene som *de* primære socialisationsagenter i barnets liv, og det bliver heller ikke meningsfuldt at tale om manglende integration i forhold til de fælles spilleregler. Sidstnævnte fordi de fælles spilleregler, og deres måde at skabe magt og ulighed på, altid er på spil i forældre og børns skabelse af hinanden og af situationen og situationens skabelse af dem.

Men hvordan kan man ud fra det kritiske sociologiske perspektiv forstå det fænomen, at nogle børn og unge tilsyneladende ikke er så godt rustet til at klare sig i diverse sociale sammenhænge, det vi også har kaldt fremmedhedsfænomenet? Det kan man ud fra sammenhængen mellem et subjekts livsbetingelser, orienteringsmåder og interesser i samspil med en forståelse af samfundet som arena for konfliktende og konkurrerende interesser, livsmåder og sandheder, hvor disse interesser, livsmåder og sandheder som konsekvens af kampenes aktuelle status står i et hierarkisk forhold til hinanden (Bourdieu 1982). Ud fra dette perspektiv er det, der fremtræder som et homogent fællesskabs fælles normer og moral, udtryk for en historisk skabt hierarkisk orden, hvor magtfulde interesser, orienteringer og sandheder betyder usynliggørelse eller miskreditering af andre interesser, orienteringer og sandheder. Anskuet fra dette perspektiv er anerkendelse og miskendelse af forskellige interesser, orienteringer og "sandheder" netop noget af det grundlæggende i de fælles spilleregler. Samtidig er det en pointe, at samfundet ikke bare består af én arena, men af flere, hvor der på den ene side ikke nødvendigvis er overensstemmelse mellem spillereglerne i de forskellige arenaer, på den anden side fungerer en hierarkisk orden af spillereglerne i det omfang arenaerne overlapper og interagerer.

Fra et kritisk sociologisk perspektiv må fremmedhedsfænomenet, "den ikke adekvate socialisering", anskues som et spørgsmål om livsbetingelser. De livsbetingelser, som børnene/de unge har levet under, har formet deres måder at handle og opfatte verden på, og disse måder at handle og opfatte verden på er samtidig relateret til nogle nuværende livsbetingelser og en kapitalsammensætning, som givet de sociale rums spilleregler, gør det meget svært for børnene/de unge at begå sig. Hos Bourdieu er det en pointe, at subjekterne ubevidst tilpasser deres visioner og bestæbelser det mulige og nødvendige. Hvis vi med disse øjne anskuer Fiolas identificering og håndtering af ven-fjende forhold, bliver det muligt

at tænke denne som rationel, idet denne under de sociale betingelser, Fiola har levet under – sandsynligvis har været afgørende for social overlevelse: For at undgå at blive tugtet, snydt, svigtet og udnyttet, samt for at undgå nederlag og ydmygelser. Fra de dominerendes perspektiv fremstår Fiolas handlemåder imidlertid som ikke-rationelle, og som en unuaceret og umoden tilgang til livet.

Bourdieu har påpeget, hvordan det er de domineredes dilemma, enten at anerkende spillereglerne herunder vurderingen af egne normer og livsmåder som udtryk for inkompetence, eller at miskende disse spilleregler. Anerkendelse af de dominerendes spilleregler placerer den dominerede i en lidet attraktiv position, mens alternativet hertil er at sætte sig helt uden for spillet. Fiolas forhold til politiet kan fortolkes ud fra dette dilemma. Hun har ”valgt” at miskende de spilleregler, som nedværdiger og miskender hendes perspektiv men derved har hun samtidig sat sig udenfor spillet. Vi sætter anførselstegn om valgt, fordi man med Bourdieu kan sætte spørgsmålstejn ved hvorvidt der overhovedet er tale om et egentlig valg. Dels vælger hun – i kraft af de domineredes dilemma - mellem pest eller kolera. Dels fordi hun oplever det hun gør som det selvfølgelige og eneste mulige at gøre, i og med en kropslig forankret erfaring af, at ”det nytter alligevel ikke”.

Et kritisk sociologisk barndomsperspektiv

Gennem artiklen har vi anskueliggjort, hvordan forskellige forestillinger om børn og barndom i tilknytning til og kamp mellem forskellige værdirationaler er med til at forme og give mening til den sociale indsats for børn og unge, herunder børnenes og de unges umiddelbare perspektiv på denne. Endvidere har vi argumenteret for et kritisk sociologisk børneperspektiv på denne indsats og de tilknyttede forståelser og rationaler. Det har ikke været vores hensigt at argumentere for, at det kritiske sociologiske børneperspektiv giver hele sandheden om en given indsats, men at det kan bidrage med et anderledes og vigtigt perspektiv til debatten og refleksionerne over arbejdet med børn og unge.

Hensigten med udfoldelsen af det kritiske sociologiske perspektiv er således at muliggøre kritisk refleksion over, hvad det er for teoretiske og praktiske sammenhænge, den pædagogiske praksis såvel som mange traditionelle evalueringer af denne indskrives i, samt at fokusere på

farene for at udøve symbolsk vold. Over for den symbolske vold fungerer objektiveringen som en tydeliggørelse af de strukturelle dominansforhold, som praksis og forståelse indskrives i. Objektiveringen består for det første i at forstå et udsagn eller en praksis ud fra udsigelses- eller praksispositionen. Her er det centrale ikke at forklare udsagnet eller praksissen, men at sætte det ind i det sociale felt, det indskrives i. Herigennem fortolkes subjekternes handlinger og tænkning på en anden måde, end de selv gør. Vi bliver derved i stand til at forstå mekanismer, som med hverdagsblikket ikke anerkendes, idet der med den feltanalytiske optik sættes spørgsmålstejn ved hverdagspraksissens selvfølgelige værdiorienteringer og ”sandheder”, herunder forestillingen om den frie vilje. Men herved miskender vi samtidig det, som giver mening til subjekternes praksis. At udøve objektivering kan således opleves som en form for reduktivisme og social determinisme (Prieur 2002:112). Omvendt kan vi med Bourdieu argumentere for, at objektiveringen er en forståelsesform, der yder de agerende retfærdighed ved at medtænke perspektivet om ulige muligheder og magt. Det vil sige feltets betydning for, hvordan agenterne kan handle, tænke, opleve og tale samt med hvilken virkning. Hermed bliver vi i stand til overskride børnenes/de unges egne ofte negative selv-italessættelser, og at forstå, hvorfor de dog ikke bare tager sig sammen og ændrer deres situation, samt hvad der skal til for at ændre situationen.

Da vi i denne artikel har arbejdet med et børneperspektiv og deraf følgende fokus på børnenes/de unges situation, er objektivering primært foretaget i forhold til børnene/de unge, mens vi kun sekundært har tematiseret socialarbejdernes situation. Gennem artiklen har vi med udgangspunkt i undersøgelsen af ordningerne med kontaktpersoner og personlige rådgivere søgt at illustrere, hvordan det fænomenologiske børneperspektiv beriges af et kritisk sociologisk perspektiv, idet det finder forståelser og forklaringer i de konkrete livsbetingelser relateret til social struktur. Herved ydes børnene større solidaritet og retfærdighed. Samtidig kan det give et kritisk indspark til refleksioner over det sociale arbejdes praksis, hvor kritikken ikke først og fremmest rettes mod socialarbejderne som personer, men derimod de vilkår og selvfølgeligheder, som det er indspundet i.

Litteratur

- Bech-Jørgensen, Birte. 1994. *Når hver dag bliver hverdag*. København: Akademisk Forlag.
- Bo, Inger Glavind. 2000. *Fra unormal til normal barndom. Et sociologisk studie af børns hverdagsliv i familier*. Ph.D afhandling. Institut for Sociale Forhold og Organisation. Aalborg Universitet.
- Bo, Inger Glavind. 2001. George Herbert Mead: Selv og socialisering hos George H. Mead. I: Jacobsen, Michael Hviid, Carleheden, Michael & Kristiansen, Søren, red. *Tradition og fornyelse. En problemorienteret teoriehistorie for sociologien*. Aalborg Universitetsforlag:221-239.
- Bo, Inger Glavind & Hanne Warming. 2003. *Når livet gør ondt*. København: Frydenlund.
- Bourdieu, Pierre. 1982. *Outline of a Theory of Practice*. Cambridge: Cambridge University Press
- Bourdieu, Pierre. 1996. *Symbolsk makt*. Oslo: Pax forlag A/S.
- Bourdieu, Pierre. 1997. *Af praktiske grunde*. København, Hans Reitzels Forlag.
- Bourdieu, Pierre & Loïc J. D. Wacquant. 1996. *Refleksiv sociologi mål og middel*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Bourdieu, Pierre m.fl. 1999. *The Weight of the World: Social Suffering in Contemporary Society*. Oxford: Polity Press.
- Dean, Mitchel. 1999. *Governmentality. Power and Rule in Modern Society*. London: Sage Publications.
- Donzelot, Jacques. 1979. *The Policing of Families*. New York: Pantheon.
- Egelund, Tine. 1997. Beskyttelse af barndommen. Socialforvaltningernes risikovurdering og indgreb. København: Hans Reitzels forlag.
- Fendler, Lynn. 2001. Educating flexible souls: the construction of subjectivity through developmentality and interaction. I: Hultqvist, K. & Dahlberg, G., red. *Governing the Child in the New Millennium*. London: Routledge Falmer:119-142.
- Foucault, Michel. 1991. Governmentality. I: Burchell, G., Gordon, C. & Miller, P., red. *The Foucault Effect. Studies in Governmentality*. Chicago: University of Chicago Press.
- James, Allison, Chris Jenks & Alan Prout. 1998. *Theorizing Childhood*. Cambridge & Oxford: Polity Press.
- Kampmann, Jan. 2004. Societalization of childhood: New opportunities? New demands? I: Brembeck, B., Johansson, B. og Kampmann, J., red. *Beyond the Competent Child. Exploring Contemporary Childhoods in the Nordic Welfare Societies*. Frederiksberg: Roskilde University Press:127-152.
- Kampmann, Jan & Nielsen, Hanne Warming. 2004. Children's childhoods in Denmark: Socialized childhood. I: Jensen, A.-M. m.fl., red. *Childhood in Ageing Societies. Country Studies on Children's Welfare and Everyday Life*. Bind II. Trondheim: Norsk senter for barneforskning:649-702.
- Makrinioti, Dimitra. 1994. Conceptualization of childhood in a welfare state: A critical reappraisal. I: Qvortrup, J., Bardy, M., Sgritta, G. og Wintersberger, H., red. *Childhood Matters. Social Theory, Practice and Politics*. Avebury:267-283.
- Mathiesen, Anders. 2001. Socialvidenskabelige feltanalyser om at anvende Bourdieus feltbegreb i historisk konkrete analyser af velfærdsinstitutionernes og velfærdsarbejdernes sammensatte sammenhænge. Paper til møde i velfærdsgruppen, inst. VIII, Roskilde Universitetscenter, nov. 2001.
- Mead, George Herbert. 1934. *Mind, Self and Society*. Chicago & London, The University of Chicago Press.

- Nielsen, Hanne Warming. 2001. *Børn i medvind og modvind. En relationel analyse af børns livtag med livet i det refleksiivt moderne*. Ph.D afhandling nr.27/2001, Institut for Samfundsvidenskab og Erhvervsøkonomi, Roskilde Universitetscenter.
- Nielsen, Hanne Warming & Kampman, Jan. 2006. Children in command of time and space? H. Zeiher m.fl., red. *Children's Times and Space. Changes in Welfare in an Intergenerational Perspective*. Odense: Syddansk Universitetsforlag (under udgivelse).
- Parsons, Talcot. 1982. The socialization of the child and the internalization of social valueorientations. I: Jenks, C., red. *The Sociology of Childhood Essential Readings*. London: Batsford:138-146.
- Prieur, Annick. 2002. Objektivering og refleksivitet om Pierre Bourdieus perspektiv på design og interview. I: Jacobsen, M. H; Kristiansen, S & Prieur, A., red. *Liv, fortælling, tekst strejftog i kvalitativ sociologi*. Aalborg Universitetsforlag:135-156.
- Schutz, Alfred. 1975. *Hverdagslivets sociologi*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Vejledning til Lov om Social Service. København: Socialministeriet.
- Waksler, Frances Chaput. 1991. Beyond socialisation. I: Waksler, F. C. red. *Studying the Social Worlds of Children: Sociological Readings*. London, New York, Philadelphia: Falmer Press:12-22.
- Warming, Hanne. 1994. The Concept of Social Service. Paper til forskningsmøde i Bodø.
- Warming, Hanne. 2003. Børn er da også en slags mennesker. *Værdier i socialpolitikken*. Essaysamling. København: Socialministeriet:64-79.

Hanne Warming
Roskilde Universitetscenter,
Samfundsvidenskab og Erhvervsøkonomi
Postboks 260
DK-4000 Roskilde, Danmark
e-post: hannew@ruc.dk

Inger Glavind Bo
Aalborg Universitet
Sociologi, Socialt Arbejde og Organisation
Fredrik Bajers Vej 5
DK-9220 Aalborg Ø, Danmark
e-post: inger@socsci.aau.dk

R